

Itsereflektion renessanssi?

Markku Lehtimäki: *The Poetics of Norman Mailer's Nonfiction. Self-Reflexivity, Literary Form, and the Rhetoric of Narrative*. Tampere Studies in Literature and Textuality. Tampere: Tampere University Press 2005. 398 s.

“This is not to say that self-reflexivity as such is a sign of literary art” (Lehtimäki s. 67, viite 51).

Norman Mailerin tuotantoa käsittelevässä väitöskirjassaan Markku Lehtimäki sijoittaa “kirjallisen nonfktion” akselille, jonka ääripäät ovat ei-referentiaalinen fiktio ja referentiaalinen nonfiktio. Edellisen kannalta katsottuna kirjallinen nonfiktio on sukua historialliselle romaanille, joka kirjallisen nonfktion tapaan sekoittaa fiktiivisiä ja ei-fiktiivisiä aineksia. Lehtimäen tutkimus ehdottaa Mailerin teoksia luettaviksi kirjallisina, itserefleksiivisinä nonfktioina, joissa viittaussuhteella todellisuuteen on keskeisempi sija kuin esimerkiksi postmodernistisissä historiallisissa romaaneissa.

Mitä Lehtimäki tarkoittaa ”kirjallisella” nonfktion määreenä? Tähän tutkimus ei vastaa suoraan. Sen sijaan, että Lehtimäki määritteli termit, joiden avulla tiettyjen tekstuaalisten ilmiöiden kirjallista luonnetta voisi käsitellä tarkasti, hän käyttää niitä (esim. ”poeticity”, ”novelistic”, ”literary”, ”metaphorical”) vähän väliä lainausmerkeissä, ikään kuin ilmaistakseen epäilyksensä niitä kohtaan.

Tutkimuksesta ei hevin löydä väitteitä tai edes hypoteeseja siitä, mitä nonfktion kirjalliset erityispiirteet ovat. ”Intertekstuaalisuus voi olla merkki tietynlaisen nonfktion ”kirjallisuudellisuudesta”, Lehtimäki kirjoittaa (s. 243), muttei pohdi sen tarkemmin, miksi näin olisi. Jos kirjallisena piirteenä pidetään sitä, miten teksti viittaa kirjallisiin teksteihin, kirjallinen jää edelleen määrittelemättä. Tällä perusteella nonfktiivistä romaania ei erota kirjallisuuden väitöskirjasta. Toisaalta Lehtimäki osoittaa Mailerin toistuvasti pyrkivän kohti uutta metaforaa, joka toimisi ”avaimena universumin lukossa” [sic]. Jos metafora on ”viimeinen kirjallinen ase tosiasioiden masentavaa maailmaa vastaan”, kuten Lehtimäki (s. 257) kirjoittaa Joseph Tabbia lainaten, mikä tekee Mailerin etsimistä ”todellisista metaforista” nimenomaan kirjallisia?

Lehtimäki käsittelee refleksiivisyyden ja itserefleksiivisyyden erilaisia ilmentymiä Mailerin tuotannossa huomattavasti tarkemmin ja monisyisemmin kuin kysymystä nonfktion kirjallisuudellisuudesta. Hän ei pohdi kirjallisen itserefleksion erityisluonnetta yleisellä teoreettisella tasolla vaan luo kokonaiskuvaa Mailerille tyypillisistä itserefleksion muodoista.

Itsereflektio viittaa ensinnäkin siihen, miten omakuvasta luodaan yhtenäistä kokonaisuutta toisten välityksellä. Toiset ovat tällä imaginaarisella tasolla alter egoja, joista minä peilaa itseään. Mailer lukee näihin alter egoihinsa voittopuolisesti maskuliinisia taiteilijoita ja muita poikkeusyksilöitä. Lehtimäki käy läpi

kielen uuteen löytämiseen vieläpä *minän* jälleenrakennusprojekti (s. 254)?

Tekstin itsetietoisuus voidaan määrittellä tässä yhteydessä uudelleen niin, että omakuvaa luodaan hallitusti, vaikka se osoittautuisikin epäyhtenäiseksi tai -onistuneeksi. Tekstin itsetietoisuus on toisin sanoen tekijän itsetietoisuutta tekstin symbolisesta fragmentaarisuudesta. Lehtimäki vähintäänkin vihjaa, että fragmentaarisuus palaa tekijän haltuun Mailerin poetikassa, ja enemmänkin: toisuus ”ei niinkään ole merkki fragmentoitumisesta (...) vaan mahdollisuudesta nähdä erilaisia ja virtaavia persoonallisuuksia itessään”. Persoonallisuuksien moneutta pitää yhdessä tekijän ote (”authorial vision and textual organization”, s. 184), jolloin tekijä nousee ilmeisesti uudelle tasolle, itselleen läsnäolevaksi subjektiksi äänen, roolien ja näkökulmien moneuden ulottumattomiin. Tämä ainakin selittäisi, miksi silloinkin, kun tekijä äänineen näyttäisi olevan poissa teoksesta (kuten Mailer *Pyövelin laulussa*), hänet nähdään ”vahvasti läsnä” teoksen keskiössä (ks. 283).

Mistä kumpuaa tämä ”viimeaikainen itserefleksiivisyyden renessanssi” (s. 89), josta Lehtimäki kirjoittaa? Itsereflektiolla on ollut keskeinen osa kielellisen merkin määrittelyssä viimeistään Descartesista eteenpäin. Sitä on jopa pidetty ilmaisun merkitysvyyden ja referentiaalisuuden mahdollisuuden ehtona. Kun tai ennen kuin käsitettä käytetään 2000-luvulla, olisi syytä pohtia tarkemmin, mistä se on oikein peräisin ja miten se rajoittaa

merkityksenmuodostumisen analyysia – ja myös käsityksiä siitä, mikä on kirjallista. Jotain ironista on siinä, miten yhtäältä kuvitellaan, että Descartes on jätetty kauas taakse, ja toisaalta kirjallisen tunnusmerkiksi nostetaan itsereflektio, jota luonnehditaan niin kuin referoitaisiin Descartesin määritelmää *cogitolle* (tai Fichten määritelmää ”Minälle”). Lehtimäen tutkimuksen ansioihin kuuluu, että se epärii samastaa kirjallista itsereflektiioon. Oireellista kuitenkin on, että Lehtimäki torjuu dekonstruktion muuten metodologisesti suvaitsevasta tutkimuksestaan, sillä juuri dekonstruktion piirissä on käsitelty sitä, voiko kieltä ja ”kirjallista” ajatella sitoutumatta filosofiseen itsereflektion käsitteeseen. Itsereflektion logiikan purkamisen myötä voisi kysyä Lehtimäen tutkimusta suoremmin, mitä Mailerin teoksissa ei voi palauttaa osaksi tekijän identiteettiprojektia.

Teemu Ikonen

lukemista pahtuman kompleksisuutta Hallila valottaa tukeutumalla Louise M. Rosenblattin, Wolfgang Iserin ja Roman Ingardenin teorioihin.

Hallilan teoksen lukija saattaa lähtökohtaisesti odottaa tutkimukselta jonkinasteista lajiteoreettista katsausta metafiktion. Tutkimuksessa kyse ei kuitenkaan ole lajitutkimuksesta siinä mielessä, että väitöskirjassa hyödynnettäisiin lajiteorioita. Metafiktion suhde lajiteoriaan nostetaan lyhyesti esille, mutta jäädään suhteellisen deskriptiiviselle tasolle: todetaan, kuinka metafiktio on ”keino, elementti, romaanityyppi, ’genre’. Riippuu kirjailijoista ja lukijoista, mihin sitä lopulta käytetään” (s. 199). Hallilan määrittelyt perustuvat pitkälti postmodernistiseen romaaniäskäytökseen. Hän korostaa sitä, kuinka juuri postmodernistinen romaani on keskittynyt fiktion kielellis-konstruktivistiseen luonteeseen ja nostanut esille problemaattisen suhteen todellisuuteen. Samalla hän kuitenkin korostaa, että metafiktiivisyyttä on esiintynyt aikaisemmin, kuten juuri realismin kirjallisuudessa. Suhteellisen avoimeksi työssä jää, missä erilaisissa funktioissa metafiktiota on eri aikojen kirjallisuudessa ollut.

Hallilan aineisto on erittäin laaja. Paitsi että mukana on runsaasti metafiktiota koskevaa, lähes poikkeuksetta angloamerikkalaista teoriakirjallisuutta, myös kaunokirjallisuusluettelo on pitkä. Analyysikohteiksi valittujen kirjojen lista ei ole yllättävä, sillä siihen kuuluu tutkijan määritelmän mukaan ”pääasiassa paradigmaattisia metafiktioita ja kanoni-

soituja postmodernistisia teoksia” (s. 22), joita ovat suosineet myös aikaisemmat metafiktiotutkijat. Näiden lisäksi Hallila on valinnut analyysiin ”muutamia romaaneja, jotka eivät esiinny kohteina mainituissa teorioissa tai tutkimuksissa” (s. 22). Kaunokirjallisuusluettelossa on niin suomalaisia kuin ulkomaisiakin teoksia, joiden ajallinen kaari kattaa satojen vuosien ajanjakson.

Varhaisimmat aineistoon valitut teokset ovat kiinalainen muutosten kirja *I Ching* sekä Laurence Sternin klassikko *Tristram Shandy: Elämä ja mielipiteet* (1759–1767), kun taas nuorimmat aineistoon päässeet teokset ovat ilmestyneet viimeisen vuosikymmenen aikana. Keskeisimpään rooliin tutkimuksessa ovat päässeet John Barthin, Jorge Luis Borgesin, Italo Calvinon ja Umberto Econ teokset. Suomalaisista kaunokirjallisista teoksista Hallila viittaa lähes yksinomaan Juha K. Tapion esikoisromaanisiin *Franskensteinin muistikirja* (1996). Tosin Hallila analysoi myös – lajikysymystä problematisoimatta – yhdessä kohdin tutkimustaan Kari Aronpuron runoa koelmasta *Pomo:n lumo* (2002). Olisiko tämän runon kohdalla kyse metalyyrisyydestä pikemmin kuin metafiktiosta?

Yhteensä Hallila mainitsee keskeisimpinä analyysin kohteinaan 26 kaunokirjallista teosta. On hyvä, että mukaan on otettu kanonisoituja metafiktioita. Myös kotimaisen ja ulkomaisen kirjallisuuden rinnakkaiselo on positiivista. Kuitenkin tutkimuksen ongelmaksi nousee eriaikaisen aineiston mukanaolo, jota olisi voinut

Kapitalismikritiikin paluu

Jussi Ojajärvi: Supermarketin *valossa. Kapitalismi, subjekti ja minuus Mari Mörön romaanissa Kiltin yön lahjat ja Juha Seppälän novellissa "Supermarket"*. Helsinki: SKS 2006. 391 s.

Väitöskirjansa alussa Jussi Ojajärvi luo katsauksen viime vuosikymmenten suomalaisen kirjallisuuden keskeisiin virtauksiin ja teemoihin. Naiskirjallisuuden piirissä on käsitelty esimerkiksi sellaisia kysymyksiä kuin naisiin kohdistuva syrjintä, äidin ja tyttären välinen suhde, naisen seksuaalinen halu ja nuorten naisten suhde äitiyteen. Mieskirjallisuuden edustajat ovat puolestaan pohtineet perinteisten maskuliinisuuksien problematisoitumista sekä miesten ahdistusta ja heidän suhdettaan emansipoituviin naisiin. Usein näihin sukupuolen kategoriaan kiinnittyneisiin virtauksiin on liittynyt identiteettikysymysten tarkasteleminen. Identiteettitematiikkaa on kirjallisuudessa käsitelty myös suhteessa yhteisöllisyyden asemassa tapahtuneisiin muutoksiin, monikulttuurisuuteen ja muihin postmodernin teemoihin. Lisäksi viime vuosikymmenten kirjallisuudessa on runsaasti omaelämäkerrallisia, metakirjallisia sekä fiktion ja faktan välistä rajaa sekoittavia teoksia.

Kriitikot ja kirjallisuudentutkijat ovat tunnistanee edellä mainittujen virtausten olemassaolon. Jos kriitikoita ja tutkijoita on uskomisen, kirjallisuutemme ei kuitenkaan olisi viime vuosikymme-

ninä juurikaan kosketellut yhteiskunnan läpikapitalisoitumisesta johtuvia kysymyksiä. Entä itse kaunokirjalliset tekstit? "Eikö kirjallisuutemme ole huomannut sitä, että yleisesti ottaen 1990-luvun ja 2000-luvun alun mittaan jouduttiin yhä selvemmin törmäämään niin sanottujen markkinavoimien vaikutukseen elämäntilanteissa?", kysyy Ojajärvi (s. 14) ja vastaa kysymykseensä, kuten odottaa sopiikin, myöntävästi. Hän mainitsee Leena Krohnin, Mari Mörön, Hannu Raittilan, Juha Ruusuvooren ja Juha Seppälän esimerkeinä kirjailijoista, jotka ovat käsitelleet nykyistä talouden ehdoilla toimivaa yhteiskuntaa kriittisesti. Heidän tuotannostaan hän on valinnut tutkimuksensa kohteeksi Seppälän novellin "Supermarket" (1991) ja Mörön romaanin *Kiltin yön lahjat* (1998).

Ojajärven esittämät kriittiset huomautukset kirjallisuudentutkimuksesta pitänevät pääosin paikkansa. 1980- ja 1990-luvun vaihteen jälkeen yhteiskunnan, talouden ja kapitalismin käsitteet todella putosivat paljolti pois suomalaisten kirjallisuudentutkijoiden käsitteistöstä. Sen jälkeen heillä ei, Ojajärvi (s. 16–17) huomauttaa, ole ollut välineitä tarttua nykykirjallisuuden kapitalismikriittisiin puoliin. He eivät ole osanneet kysyä kirjallisuudelta sellaisia kysymyksiä, joiden kautta nuo puolet olisivat tulleet esiin. Sikäli kuin yhteiskunta on otettu viime vuosina huomioon kirjallisuudentutkimuksessa, se on tapahtunut pääosin sukupuolen kategorian ja postmodernin tematiikan pohjalta. Tämä yleistys pätee

pitalisminteorioita, marxilaista tavara-analyysiä, niin ikään marxilaista tavaramuodon yleistymisen (commodification) käsitettä, esineistymisteorioita sekä luokateorioita. Tutkimuksessa esiintyvä luokan käsite on lähinnä peräisin Marxilta, Max Weberiltä ja Pierre Bourdieultä. Psyykoanalyttisistä teoriaperinteistä tutkimus nostaa esiin erityisesti Freudin, Melanie Kleinin ja D.W. Winnicottin, mutta useissa yhteyksissä tekijä nojautuu myös Michel Foucault'n näkemyksiin subjektista.

Supermarketin valossa on erilaisia lähestymistapoja syntetisoiva tutkimus. Tekijä on onnistunut muodostamaan näistä aineksista toimivan käsitteellisen kokonaisuuden, jolla hän analysoi tutkimuskohteeksi valitsemiaan tekstejä. Tutkimuksen rakenne on sikäli poikkeuksellinen, että tutkimuksen alussa ei esitellä kokonaan teoreettis-metodologista välineistöä. Johdanto-luvussa Ojajärvi määrittelee vain lyhyesti kapitalismia ja kontekstualisoivaa lukutapaa. Tämän jälkeen hän siirtyy tarkastelemaan Seppälän novellia "Supermarket" (2. luku), minkä jälkeen hän esittelee yksityiskohtaisemmin subjektiteoriaa (3. luku). Luvuissa 4–8 analysoidaan sitten Mörön romaania, mutta näissäkin luvuissa kehitellään sitä teoreettis-metodologista välineistöä, jolla tuo analyysi suoritetaan.

Ojajärvi itse perustelee tutkimuksen epätavallista rakennetta sillä, että hän "haluaa säilyttää dialogin teorian ja aineiston välillä" (s. 23); samoin hän sanoo halunneensa jättää näkyviin osan työn

prosessiluonteesta. Tällaiset huomautukset nostavat esiin kysymyksen tutkimustavan (tutkimusprosessin) ja esitystavan (tulosten esittämisen) välisestä suhteesta; esitystavanhan ei välttämättä tarvitse jäljitellä tutkimustapaa, jos se ei ole tarkoituksenmukaista. Ojajärven esitystapa jäljittelee tutkimusprosessia siinä mielessä, että Seppälän ja Mörön tekstejä koskevan esiluentansa pohjalta hän syventää työssään luku luvulta näkemystään näistä teksteistä, erityisesti Mörön romaanista. Pidän tällaista rakennetta perusteltuna. Jos tekijä olisi työnsä alussa esitellyt kaikki teoreettis-metodologiset valintansa, hänen tutkimuksensa alkupuoli olisi ehkä muodostunut turhan raskassoutuiseksi ja tällaisen abstraktin luvun yhteys Seppälän ja Mörön teksteihin olisi voinut jäädä lukijalle monin paikoin epäselväksi. Ojajärven valitsema rakenne palvelee lukijan etuja.

Seppälän novellia käsittelevässä luvussa (s. 39–75) tekijä esittää, että kyseinen "novelli tematisoi subjektienvälisen romahduksen". Romahduksen subjektien välisissä suhteissa aiheuttaa kulutus ja asenne, jota Ojajärvi kutsuu narsistiseksi konsumerismiksi. Niinpä novellin kertojaksi määrittyy, tekijä jatkaa, kapitalisti, joka kutsuu subjekteja ja rahaa markkinoille kuluttamaan ja nauttimaan kuluttamisesta. Lisäksi novellissa on asenteellisesti kertojaa ylempi taso, sisäistekijä, joka suhtautuu kertojaan ironisesti ja joka tuo novelliin kapitalismikriittisen sävyn, vaikka tekijän mukaan konkreettisia todisteita sisäistekijästä on hankala antaa.

Seppälän novellissa kapitalismikriittinen tematiikka on esillä avoimesti. Mörön romaanin osalta tilanne on hie- man toisenlainen; se "reagoi, vaikkakin ehkä 'tietämättään', markkinatalouden kasvavaan hegemoniaan, yhteiskunnan lii- kahdukseen kohti entistä markkinali- beraalimpaa mallia" (s. 115). Ihmisten välisten suhteiden muuttuminen osto- ja myyntitapahtumiksi ilmenee romaanissa muun muassa siinä, että 6-vuotiaan pää- henkilön, Siian, äiti on seksiteollisuuden palveluksessa ja että hän antaa tyttärelleen erilaisia tavaroita, "kiltin yön lahjoja", vas- tineeksi siitä, että hän on jatkuvasti poissa tämän luota. Siia kasvaa alaluokkaisessa ympäristössä, jossa naiset joutuvat grotes- killa tavalla myymään itseään miehille ja jossa miehet hoitavat, toisinaan väkival- taisestikin, "bisneksiään".

Ojajärvi ei aina tee selvää eroa temaat- tisen luennan ja symptomiluennan välil- lä. Tämän erottelun avulla voi sanoa, että osittain Mörön romaani nostaa temaat- tiselle tasolle markkinavoimien nousun ja hyvinvointivaltion alasajon jälkeistä yhteiskunnallista todellisuutta, mutta osittain tuo todellisuus myös ilmenee ro- maanissa tekijän sitä tietoisesti tarkoitta- matta. Tässä jälkimmäisessä mielessä Mörön romaanista on löydettävissä merkkejä tai symptomeja nykyisestä yhteiskunnal- lisesta todellisuudesta, minkä paljastami- seksi tarvitaan symptomiluennan. Oja- järvi soveltaa työssään näitä molempia lukutapoja. Paikoitellen hän tuntee jopa ylitulkitsevan Mörön romaania eli hän löytää kapitalismitematiikkaa sieltäkin,

missä varovaisempi tutkija harjoittaisi lä- hinnä symptomiluennan.

Kaiken kaikkiaan Ojajärvi on tehnyt erinomaisen ja merkittävän tutkimuksen, joka palkitsee monin verroin lukijansa. Tutkimuksen loppuun on vielä sijoitettu kiintoisa katsaus (s. 277–304) nykyiseen suomalaiseen kapitalismikritiikkiä edus- tavaan romaanikirjallisuuteen. Vaikka draamakirjailijat (Pasi Lampela, Reko Lundán, Arto Salminen, Johan Smeds, Jouko Turkka) jäävät sen ulkopuolelle, Ojajärvi saa lukijan vakuuttuneeksi sii- tä, että hänen valitsemallaan käsitteistöllä kirjallisuudentutkija voi saada paljon irti nykykirjallisuudesta.

Erkki Sevänen

Pikarijäkälän runoilija

Liisa Enwald: *Pohjajään ilo. Helvi Juvosen runoudesta*. Helsinki: SKS 2006. 379 s.

Helvi Juvosen (1919–1959) lyriikasta on ennen Liisa Enwaldin tutkimusta kirjoitettu vain artikkeleita ja jokunen opin- näytetyö. Enwaldin lähes 400-sivuinen *opus magnum* on oivallinen tarkkuudessaan, ja aineslähteenä se on aarrearkku.

Helvi Juvosesta on ilmestynyt kahdenlaisia tutkimuksia: tuotantoa joko selitetään biografian avulla tai biografia sysätään kokonaan syrjään. Liisa Enwaldin ratkaisu on selväpiirteinen. Teoksen lähtökohdat ovat toiset kuin edeltäjien: runojen tulkinta on pääasia, ja niukat maininnat Juvosen yksityiselämästä ovat yleensä päätyneet loppuviitteisiin. Matti Palm in laaja lisensiaatintutkielma (1975) ja eräät muut hänen tekstinsä perustuvat tarkoille tiedoille kirjailijan elämästä. Sama pätee Juhani Salokanteleen teokseen *Linnasta Saarikoskeen* (1993). Palm ja Salokannel piirtävät kuvan anemian ja muiden sairauksien, asunto-ongelmien ja työttömyyden vaivaamasta kirjailijasta, jota satunnaiset työt suomen ja latinan opettajana eivät pelastaneet kroonisesta rahapulasta ja aliravitsemuksesta. Palm ja Salokannel eivät aina osoita, mikä on syytä, mikä seurausta. Esimerkiksi Juvosen poikkeava seksuaalinen suuntautuminen oli keskeinen tekijä tässä ongelmakentässä, olihan se tuolloin ankarasti paheksuttua. *Pohjajäättä*-kokoelman viimeinen säe *Koottuissa runoissa* on vetoamus armo-

mille ihmisille: ”Nyt ihmiset, ihmistä armahtakaa.”

Juvosen lyriikka, joka on totuttu sijoittamaan modernismin kärjen tuntuun, on alkanut viime aikoina painua taka-alalle, kuten on aiheetta tapahtunut myös esimerkiksi Kaarlo Sarkian tuotannolle. Juvosen runoja on aiempina vuosikymmeninä luettu ja lausuttu paljon, ja seuraavat säkeet kuuluvat yhä Suomen lyriikan tunnetuimpiin: ”Jäkälä nosti pikarinsa hauraan:/ Nyt malja elämämme rikkaukselle.” Säepari osoittaa Juvosen ilmaisun ja maailmankuvan tärkeimmät ainekset. Puhujan jäljittelemättömän äänen läheisin kansainvälinen esikuva on Emily Dickinsonin lyriikka. Kiteytys ja paradoksi ovat kummankin runojen tunnuksia. Liisa Enwald paljastaa Juvosen lyriikkokuvan yhden ydinaineksen analysoidessaan ”Runkojen lomasta” -sarjaa, johon ”Pikarijäkälä” sisältyy: Siinä ”luonnon osat ovat miniatyyrisiä ja nähdään kuin häivähdyksenä, puiden välistä tai maan tasalta. Sarja näyttää puhujan täsmällisen havainnoinnin ja sen, miten mikrokosmos kätkee avaraa.”

Teos on antoisa ja mielenkiintoinen, mutta se herättää eräitä kysymyksiä.

Enwaldin ensisijaisena tutkimuskohdeena ovat Helvi Juvosen kuusi runoteosta, joista yksi on postuumi, ja postuumi proosakirja *Pikku Karhun talviunet*. Tärkeimmän kohteen eli *Koottujen runojen* rinnalla olisi ollut paikallaan käyttää alkuperäiskokoelmia, joiden nimet eivät nyt edes näy lähdeluettelosta. Runojen sijoittuminen alkuperäisteoksissa eri osas-

toihin olisi kannattanut panna merkille tulkinnassa, sillä osastot eivät käy ilmi *Kootuista*. Juvosen lehti- ja muita kirjoituksia olisi voinut hyödyntää nykyistä enemmän.

Pohjajään ilossa on tavoitteena lyriikonkuvan hahmottelu, menetelmänä lähiluku. Rakenne on seuraava: I ”Luonto ja kulttuurimaiseman kuvat”, II ”Kipu, risti ja hiljaisuus – keskeisten teemojen tarkkailua” ja III ”Rajamaan poetiikka”. Kokoelmista osastoineen ja lyriikonkehityksestä ei kuitenkaan synny kattavaa käsitystä, tärkeimmistä teemoista ja yksittäisistä runoista kylläkin.

Tutkimuksessa oudoksuttaa vertailevan otteen useinkin suurpiirteinen käytö. Enwald mainitsee, että hän suhteuttaa Juvosen lyriikkaa vertauskohdiksi valitsemiensa runoilijoiden teoksiin. Tekstienvälisten yhteyksien osoittaminen ja tulkitseminen olisi antanut jäntevämmän tuloksen. Nyt esimerkiksi Rainer Maria Rilken osuus on huomattavan suuri verrattuna vaikkapa Emily Dickinsonin tai eräiden muiden Juvosen suomentamien runoilijoiden saamaan huomioon. Missä ovat Juvosen runoudelle tärkeät länsimaisen lyriikan klassikot ja antiikin kirjailijat? Sama valikoinnin pulmallisuus jatkuu kirjallisuusvirtauksien osalta. Hyvä, että imagismi on taajaan esillä, mutta mihin ovat unohtuneet eräät muut kauden kirjallisuusvirtaukset? Juvosen yhteyksiä varsinkin ekspressionismiin kannattaisi analysoida.

Pohjajään ilo pitänee lukijan mielenkiinnon vireänä. Ei voi silti olla kysymät-

tä, eikä tiivistäminen olisi ollut tekstillä eduksi. Se olisi kuitenkin tullut tehdä taiten, jotta se ei olisi vienyt mukanaan sellaista, mikä on tutkijan esitystavassa rikasta ja omintakeista. Enwald pysähtyy kuuntelemaan, kysymään ja pohtimaan, mikä tekee hänen parhaissa tulkinnoissaan oikeutta kohteelle. Tekstiin jää väljyyttä lukijankin tulla mukaan omine pohdintoineen. Tulkinnat eivät ole kiinni napitettuja, ja ote poikkeaa edukseen niiden kirjallisuudentutkijoiden tyylistä, joiden esitystapa on oppitermein lastattua ja ilmattoman tiivistä.

Väljyyttä ja ilmavuutta olisi voinut karsia erityisesti viimeisessä osassa, jonka nimi on ”Rajamaan poetiikka”. On toki tarpeen eritellä Juvosen tyhjyysteemaa, jota jo Yrjö Sepänmaa piti tärkeänä *Pikku karhun talviunista* kirjoittamassaan kritiikissä. Tyhjyyttä ja sen voittamista koskeviin *Pohjajään ilon* lukuihin olisi kuitenkin kaivannut asioiden valottamista filosofian avulla ja myös modernismin teorian kautta. Täsmällinen intertekstuaalisten yhteyksien osoittaminen ja analyysi olisi ollut tässä paikallaan.

Enwaldin näkemyksellisyys ja vivahteiden taju ovat poikkeuksellisia. Hänen tulkintansa jäävät vain harvoin harmillisesti puolitiehen. Helvi Juvosen lyriikka on saanut Liisa Enwaldissa arvoisensa tulkitsijan. Teos on aarrearkku sille, joka etsii syvällisiä analyyseja Juvosen keskeisimmistä runoista. Tutkimus osoittaa harvinaista herkkyyttä, oivallusta ja ilmaisukykyä. *Pohjajään ilo* on esimerkiksi sellaisesta luennasta, jota on kysely

ja odoteltu. Varsinkin Juha Rikama on syystä toivonut tutkimukselta ja kirjallisuudenopetukselta paneutumista peruskysymyksiin, kuten rakenne- ja erityisesti teema-analyysiin. Läheskään kaikki teorian ja käsitteiden muoti-ilmiöt eivät auta kaunokirjallisuuden luovassa luennassa. Teorian ja lukutapojen päiväperhoset voivat olla monenkirjavia, mutta ne eivät useinkaan edistä lyriikan luovaa luentaa. *Pohjajään ilo* tekee sen.

Katriina Kajannes